

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկան 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ»,
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak»,
Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առիթներէն).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է մինչ լիցուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խաւաքանիւր տողաւորով 10 կոպէկով.
Տ է Լ Է Ք Օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՐԱՌԵՆԻ

Բուդղան, Վառդապա և Ալեքսանդր Սալամբէկեանները, ցաւօք արտի յայտարարում են ազգականներին և ծանօթներին առաջինը՝ իր սիրելի հոր, երկրորդը՝ անցորդի և երրորդը՝ պապի.

ՋՈՒՐՆԵՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ՍԱԼԱՄԲԵԿԵԱՆԻ

Սալամ, որ տեղի է ունեցել Դուբայում, նոյեմբերի 18-ին: Հոգեհանգիստը կատարվել է կիրակի, նոյեմբերի 25-ին, ցերեկվայ 12 ժամին: Նորաշէն ս. Աստուածածնի եկեղեցում: Պատարագի սկիզբն է 10½ ժամին:

ԲՈՂԱՆԴԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կիրակնօրեայ զբոյց. Արիւնի մահվան առիթով. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. Հեռագրեր. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. ՆԵՐ. ԲԱՂԱՍԱՐԵԱՆ. Պրոֆէսոր Մառի նոր աշխատութիւնը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱՆՈՐԵԱՅ ԶՐՈՅՑ

Վաղուց, շատ վաղուց էր Թիֆլիսի հայոց խնդը, արհամարհված, արատաւորված թատրոնը սպառում այս շարքովայն մի շարքովի. Դա մի մեծ տոնախմբութեան, իսկական յաղթանակի մի շարքով էր: Երկուշաբթի երեկոյեան, ժամի 8-ի ստեր-բը, Արտաքին ընկերութեան փառաւոր չի-նոսիւն առաջ տեղի ունէր մի հազուադէպ տեսարան: Մուտքի առաջ խմբված է մեծ թաղմութիւն: Դա զորում միայն անտոմսակ բազմութիւն է: Ոտերկանական պաշտօնեան յորդորում է ցրվել, բայց ամբողջ դեռ երկար սպասում է: Տոմարները մի քանի օր առաջ են սպասվել—նա այդ գիտէ, բայց և այնպէս սպասում է, գուցէ կարողանայ մի կերպ ներս մտնել և տեսնել «Համբար» ներկայացումը:

ԲԱՂԱՍԱՐԵԱՆ

ՊՐՈՖԷՍՈՐ ՄԱՐԻ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Н. Марр. «Тексты и разыскания по армяно-грузинской филологии. III. Изподить. Толкование Пѣснь пѣсней».—Տեղեկութիւն հետազոտութիւններ հայ-գրադպրական բանասիրութեան վերաբերմամբ: Դ. Հիպոկրատ Միկոնովիչի «Երգ երգացի»: Ս. Պետրոսովիչ 1901, մեծագիր, Եր. 8+CXIV+32+67: Հրատարակութիւն Ս. Պետրոսովիչի համալսարանի Արեւելեան լեզուների ֆակուլտետի, № 5:

Մի քանի անգամ առիթ ենք ունեցել «Մը-չակի» մէջ խոսելու պրոֆ. Ն. Մառի այն աշխատանքների մասին, որոնց Սպասումն է բացատրել և հետազոտել, բանասիրական ճանապարհով, հայ վրացական յարաբերութիւնը հին ժամանակ, այս երկու հարեւան ազգերի փոխադարձ ազդեցութիւնը միմեանց վրա՝ գրադանութեան միջոցով: Ներկայ աշխատութիւնն էլ, որ նախորդներին տեղի ընդարձակ ծաւալ ունի՝ նոյն նպատակին է ծառայում:

Այս աշխատութեան մէջ պրոֆ. Ն. Մառը զետեղել է Հիպոկրատի «Երգ երգացի» մեկնութիւնը՝ վրացերէն լեզուով և առաջին թարգմանութեամբ, և վրացերէն ընդգրկող բացատրելու համար դրել է ընդարձակ հետազոտութիւն (114 երես), որի մէջ մանրամասն տեղեկութիւն է տալիս Հիպոկրատի ու նրա գրականութեան մասին, վրացերէն ընդգրկող ծառայական ուսումնասիրութիւններ է անում այս ընդգրկող վրա. բերում է սլաւոներէն լեզուով պահպանված փոքրիկ հատուածները Հիպոկրատի գործերից և բաւական ընդարձակ հայերէն հատուածներ (17 երես)՝ Վարդան վարդապետի Երգ երգացի մեկնութիւնից, (առանձին թարգմանութեան հետ միասին), որոնք յիշատակում են համարվում էին Հիպոկրատի մեկնութիւններից առնված:

Հիպոկրատը հոսմական եպիկուրացի է, Տեր-

Ոյ մի կերպ, սակայն, չը կայ: Թատրոնի ահագին դահլիճում առանց այն էլ առեղ գցելու տեղ չը կայ, և զորում սպասող բազմութիւնը դահլիճում խիտ առ խիտ շարված ուսերի վրա միայն կարող էր տեղ գտնել:

Անս այն թատրոնը, որի վերաբերմամբ մի քանի ամիս առաջ չարիտական տակաւորութիւններ էին տեղի ունենում:

Սա առաջին միջոցն էր, որ ծագեց իմ մէջ թատրոն մտնելու: Իսկ դահլիճը հարցնում էր ինձանից:

—Ճիշդ է որ մենք թատրոնական հասարակութիւն չունենք: Ճիշդ է, որ հայ ժողովուրդը արհամարհում է իր մայրենի բեմը: Եւ ճիշդ է թէ միայն հարուստների ողորմութեամբ կարելի է հայոց թատրոն պահել:

Դա մի երեւելի դառ էր: Մի դառ, որ ոչ միայն թատրոնի, այլ և մեր հասարակական գործերի վերաբերմամբ չափազանց պերճախօս է, խորհրդական:

Բայց նախ և առաջ մի հանգամանք նկատենք: Ինչն էր գրեւոր այսքան բազմութիւն: Հօ գիտենք որ մի քանի տարի առաջ էլ հայոց թատրոնի գոնեւ կարողանում էին անտոմսակ միայնաթները: Ինչ էր այն ժամանակ: Մի կեղծոտ պատկեր էր ներկայացնում, և հայոց թատրոնը ահագին բազմութեան ներկայութեամբ իր անկունն էր տօնում:

Մուկանութիւն և Որդերնեւ ժամանակակից, և մեծած է երրորդ դարի երեւնական թուականներում: Եղել է առեւտրական հակաթու պապ, եռանդուն մասնակցութիւն է ունեցել հերե-տիկութեաններին դէմ եղած վեճերում և մահից յետոյ օրերի շարքն է դառնել: Նա թողել է բազմաթիւ գրութեանը՝ կրօնական-առեւտրական բովանդակութեամբ, գրութեանը պատկերներն էին հին կապիւրանի այլ և այլ գրքերի, որոնք շատ յարգված են եկեղեցական գրականութեան մէջ: Բայց նրա գրութեաններից մեծ մասը կորել են, կամ պահպանվել են փոքրիկ պատահականութիւնով՝ ուրիշ լեզուներով թարգմանված: Վերջին վիճակն է ունեցել և նրա մեկնութիւնը Սողոմոնի «Երգ երգացի» վրա: Այս մեկնութիւնից զանազան լեզուներով միայն են 18 ժանր հատուածներ (յունարէն, աթուրէն, աւելի շատ՝ սլաւոներէն և հայերէն), որոնք ոչ միայն առնու-նում են, այնպէս որ չէ կարելի նրանց չարել մէջը միւսի յետեւից և մի ամբողջութիւն տեսնել: Եւ ահա Ն. Մառը գտնում է Թիֆլիսում, Վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան մատենադարանում, մի հին վրացերէն ձեռագիր տասներորդ դարից, գրված Շառաբրդում, որ պարունակում է հին-վրացական գրական-նութեան հազուադէպ յիշատակարաններ, ի միջի այլոց Հիպոկրատի եօթն աշխատութիւնները, որոնց մէջ է և նրա Երգ երգացի մեկնութիւնը՝ ամբողջ ձեռագիր:

Այս մեկնութիւնը ձեռագրում 1620 տողից է բաղկացած, որոնցից 750-ը ներկայացնում են ուրիշ լեզուներով պահպանված հատուկ կատարները, բայց, ի հարկէ, յաջորդաբար դասարկված իրանց տեղերում, իսկ 870 տողը բաղկացնում են այն մասը, որ ոչ մի ուրիշ լեզուով նրանք այժմ գոյութիւն չունեն: Այս կերպով Ն. Մառը վրաց գրականութիւնից լոյս աշխարհ է հանում մի շատ հին ու յարգված քրիստոնեայ մատենագիր մի ամբողջ աշ-

խակ աշխատ: Այժմ տիկին Սիրանուշը պիտի ներկայացնէ Շեքսպիրի աննման տիպերից մէկը: Դա մի մեծ համարձակութիւն էր: Շատերը համոզված էին, որ տիկինը վտանգի է ենթարկում իր բեմական անունը, իր դերասանական հռչակը: Եթէ յանկարծ տիկինը ճնշվի համախառնային հանձնար ծանրութեան տակ. եթէ նա չը կարողանայ Շեքսպիր արտայայտել. եթէ նա խորտակվի իբրեւ Համբար: Ինչ կը լինի յետոյ: Զէ որ դրանից յետոյ տիկինը իր ամենալուս դերերում անգամ հեղ-նութիւն պիտի պատճառէ նայողին, որ պիտի յիշէ նրա անաղղ Համբարը...

Սրանք, ճիշդ որ, ծանրակշիռ դատողութիւններ են: Այդ գիշեր վեճում էր հայ դերասանական խմբի բախտը: Եթէ խորտակվէր նրա առաջնակարգ դերասանուհին, ինչ կասկած, որ նա ինքն էլ ամբողջութիւն խորտակված կը լինէր հասարակութեան աչքում:

Եւ ինչ կար խորտակում, շատերն էին այդ ահագին բազմութեան մէջ, որոնք հաճութեամբ նայած չը լինէին Համբարին:

Եւ երգուեալ բեմիցէն չէին: Սա միայն պակասութիւն չէ, այլ և առաւելութիւն է: Գոնէ այն կողմից, որ մի հասարակ հանդիսա-տես ազատ է նախապաշարմունքներից և իր անմիջական տպաւորութիւնների թարգման հանդիսանալ կարող է, չը ճնշվելով մեծ օրի-նականների, հեղինակութիւնների ազդեցութեան տակ:

Իմ առջեւ կար Շեքսպիրը: Եւ տիկին Սի-րանուշը իր խաղով Շեքսպիրի հանձնար էր մեզ հաւակցնում: Նա տարաւ մինչեւ վերջը, նա ամբողջացրեց Համբարի հետ կապված հա-կացողութիւնը: Նա շատ էր աշխատել, շատ էր ուսումնասիրել: Մի բարեխիղճ, նուրբ ու-սումնասիրութիւն, որ իրաւունք է տալիս տաղանդաւոր հայ դերասանուհուն ստել թէ նա ներկայացրեց մեծ բրիտանացու տեղծած տիպերից ամենաբարձր, ամենազուգուրը:

Եւ չեմ ասում, թէ ա. Սիրանուշի Համբարը

խառնութիւնը, որ ըստ ինքեան խիտ հետա-քրքրական գործ է քրիստոնէական մատենա-գրութեան տեսակետից և շնորհակալութեան արժանի:

Բայց ամ երկրորդական նպատակն է կազ-մում այս աշխատութեան: Բուն նպատակը, ինչպէս ասացինք, հայ-վրացական գրական յա-րաբերութեան խնդիրն է: Բանն այն է, որ 10-րդ դարի ձեռագրում վրացերէն լեզուով պահպանված «Երգ երգացի» մեկնութիւնը, ինչպէս պրոֆ. Մառը յայտնում է և ապացու-ցանում է՝ թարգմանութիւն է հայերէնից: Բե-րենք մի կտոր նրա խօսքերից. «Վրացերէն ընդգրկող թարգմանված է անտարակոյս հայե-րէնից, և ոչ թէ անմիջապէս յունարէնից: Սա երեւում է նախ և առաջ նրանից, որ վրացերէն ընդգրկում պատճառում են հայերէն բառեր, երբեմն այնպիսի բառեր, որոնք վրա-ցերէնում, նոյն-իսկ հին յիշատակարաններում, ուրիշ անգամ չեն կրկնվում և որոնք մի և նոյն ժամանակ գտնվում են հայերէն լեզուով պահպանված Հիպոկրատի մեկնութեան համա-պատասխան տեղերում: Վրացերէն ընդգրկող հայ ծագումը երեւում է և մի քանի վրացե-րէն լեզուին խորթ հայաբանութիւններից և երբեմն նկատվող նորանշան ընթերցումը: Երբեմն մի ընտրող օրինակ այսպիսի նա-րանշան վրացերէն ընթերցումը: Առեւտու-վրաբերված արեւելեան արդարութեան խոս-քը վրացերէնում գրված է արեւելեանային աչք արդարութեան: Այս սովորական դարձու-թեան աչք բառի երեւում զայն բացատրվում է նրանով, որ վրացերէն ընդգրկող կախում ունի հայերէնից: Հայերէնում արեւելեան բառը երկու ձեւ ունի—արեգ (կամ արեւ) և արե-գակն: Վերջին ձեւում ակնհայտ մասնիկ է. բայց մի և նոյն ժամանակ (հին) հայերէնում է աչք, կայ և ակնի բառ, որ նշանակում է աչք, և վրացի թարգմանիչը արեգակն բառը ան-կական համարել է բարձր բառ, կազմված ա-րեգ և ակն բառերից, և արանից է առաջ կամ «արթ», ինչպէս ունեն ասորերէն և որա-

մի կատարելութիւն է: Ոչ. պակասութիւններ, ի հարկէ, կային: Բայց այդ պակասութիւննե-րը, որքան էլ նոյն-իսկ շատ լինեց, ինչ հա-մար ներելի են: Հարցը այստեղ այդ պակա-սութիւններն ու առաւելութիւնները չեն: Այն է գլխաւորը, խոյորը, կասեմ աւելին—այն է հիմնական, որ մի հայ կին, տէր չը լինելով մեծ կրթութեան, ծնված ու մեծացած մեր հայկա-կան իրականութեան մէջ, առանց չը լինելով թատրոնական զարդներ ու դարձնութեանը, մեծ վարպետների ղեկավարութեան և խրատ-ներին արժանացած չը լինելով, բացի մեր մի ուրիշ նոյնպէս ինքնաբեր, բայց աւելի խոշոր տաղանդից, Աղամանից,—կարողանում է ան-փական ընդունակութիւններով, ինքնազարգաց-մամբ ըմբռնել համալսարնային հանձնարեղ գործը, մտնել իր ներկայացրած մարդու բարձր հոգեկան աշխարհ և դնել այդ աշխարհի բեմի վրա, դնել անկասկած աջողութեամբ...

Ահա այս տուկան, բարեխիղճ աշխատա-րութիւնն և մի ծափահարում: Արեւմտեան ընկերութեան լիքը դահլիճը այդ երեկոյ վկայ-ում էր, որ այն, մի այդ տեսակ աշխատա-րութիւնը կարող է հրաշքեր գործել: Դա բա-րեխիղճ աշխատաւորութեան մի փառաւոր տօն էր:

Եւ որքան շատ բան էր ասում այդ տօնը: Հասարակութիւնը այնքան էլ «բնորոշ» չէր: Օտարացած հայ բուրժուազիան չէր լցրել թատրոնը՝ Համբարին տեսնելու համար: Կար մի առանձին հասարակութիւն, միջին և մի-ջինից ցած, նա նոր էր հանգէս եկել և նոր էր առում, թէ կայ ինքը, թէ կարող է այսպէս ուշադիր ու պարտաճանաչ լինել, եթէ լինի այսպիսի անկեղծ, բարեխիղճ, տոկուն աշխա-տաւորութիւն:

Եւ հասկանում էր, թէ ինչն է պակասում մեզ մեր զորմելի, անկերպարան դրութեան մէջ: Հասկանում էր, թէ ինչին է որ հայ ըն-թերցողը գիրք է ուզում, բայց գիրք չը կայ, թէ ինչն զեղեցիկ նպատակները և սիրուն

եկել վրացերէնի նորանշան ընթերցումը: Կարեւորակցալիս աչք արդարութեան: Այսպիսի հայաբանութիւններ, ի դէպ առած, յատուկ են նաեւ Հիպոկրատի միւս երկերի վրացերէն թարգմանութեան: (Հեռ., երես XV—XVI):

Հետազոտութեան շարունակութեան մէջ գիտնական հրատարակիչը բերում է մեծ քա-նակութիւն փաստերի, որոնք ապացուցա-նում են նրա միտքը, այսինքն որ վրացե-րէն ընդգրկող թարգմանված է հայերէնից: Այս փաստերի մէջ են—մի շարք հայաբանութիւն-ներ վրացերէն ընդգրկող մէջ, այսինքն հայերէնի ողով վրացերէն բառակազմութիւնների, համա-ձայնական ձեւեր, դարձուածներ.—յառաւել ա-նունների տառադարձութիւնների հայերէն ար-տաւանութեան համաձայն.—73 բառեր, որ փոխ են առնված հայերէնից կամ ընդհանուր ծագում ունեն.—սխալ ու ճնորանշան թարգ-մանութիւններ՝ նորհիւ հայերէն ընդգրկող լաւ չը հասկացվելուն: Վերջին տեսակի փա-տերից բերենք մի քանի օրինակ: «Ալքին» յա-տուկ անունը վրացերէն դարձել է «Ջալքին», այն պատճառով, որ հայերէն ընդգրկող հայա-կան հոլովի գ-ն (զԱլքին) թարգմանիչը ընդու-նել է իբրեւ արմատական «Ճ»-գրաւոր յա-տուկ անունը վրացերէնում դարձել է «Ճն-դալ» այն պատճառով, որ հայերէնի մէջ գ և ճ գրերը միմեանց շատ նման են և յաճախ շփոթվում են (Հեռագր. եր. LIV): «Ահա դե-ր» խօսքը, ինչպէս գրված է «Երգ երգացի» մէջ մի քանի անգամ վրացերէնում դարձել է «ահա ես», այն պատճառով, որ հայերէն ընդգրկող թարգմանիչը գտել է «ահաւարդիկ ես» խօսքը, որի մէջ «ե» բառը նա սխալմամբ ընդունել է իբրեւ դերանուն, փոխանակ իբրեւ բայ ըն-դունելու, («ահաւարդիկ ես դու»): (Եր. LXXVIII): Մի ուրիշ տեղ էլ վրացերէնը գործ է ածել «վազին» բառը, որ վրացերէնում, ինչպէս և հայերէնում (վազ, վազն) նշանակում է խաղո-ղի օրթ, այն-ինչ սպասելու էր այդտեղ «եղն» կամ «հորթ», ինչպէս ունեն ասորերէն և որա-

որը դարձաւ ուժեղ հետեւեալ գործողութիւններէ մէջ: Բոքերտ Աղէհէյմ ունի աջող ձայն, բաւական թանձր եւ արտօնելի, որ սակայն բարձր խօսակցութեան ժամանակ խղճում է: Խօսում է պարզ, բնական լաւ առողջանութեամբ, բայց նախադասութիւնները չարում է միմեանց ետեւից ոչ բաւարար կերպով: Ուղղութեամբ տեսնելու, մտածված եւ խելացի: Ուժեղ տեղերում դերասանը կարողանում է հետաքրքրել լսողին եւ իր վրա բեւեռել նրա ուշադրութիւնը: Դերասանի խաղը սակայն արհեստական տպաւորութիւն է գործում եւ մարդ իլլուզիայի չէ մտածուած: Բաժնայի Աղէհէյմ չափազանցեալ էր Բէն-Ակիբայի ծերութիւնը եւ հասցրել էր այն տեղին, որ անկարելի իր հասկանալ թէ նա ինչ է խօսում: Իսկ հանդիսականները իրաւունք ունեն պահանջելու, որ դերասանի ասածները լսվեն գոնէ առաջին կարգերում: Դերասանուհի Բըրչինսկայան կատարեց Յուդիթի դերը անաջող կերպով, որով թուացնում էր Ակոստայի դերի տպաւորութիւնը: Աղէհէյմ եղբայրները մտադիր եւ մասնակցել մի շարք պիեսներում, ինչպէս են «Համլէտ», «Արքայ լի», «Օթելլո» եւ միւսներ:

Այսօր, կիրակի, նոյեմբերի 25-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում, երիտասարդ երգիչ Նալման-դեան կը առնէ իր կոնցերտը: Չէտք է յուսալ, որ մեր հասարակութիւնը իր ներկայութեամբ կը խորհուրդէ երգչին, որը շարունակում է կատարելագործել իր արտօնական կրթութիւնը:

Հինգշաբթի, նոյեմբերի 22-ին, վրաց թատրոնում կայացաւ երիտասարդ դերասանուհի Տասո Արաշիձէի բենեֆիսը, որը ընտրել էր իր բենեֆիսի համար Մարկո Պրազայի «Գաղափարական կին» եւ «Ժողով» կոմեդիաները: Առաջին պիեսի ընտրութիւնը միանգամայն անաջող է եւ սխալ. նախ պիեսում իր ջարդած գաղափարներով բոլորովին չի համապատասխանում վրաց հասարակութեան վարք ու բարքին եւ կարող է առաջ բերել բոլորովին անպատեհի հետեւանքներ, եւ երկրորդ՝ որ հերոսուհու գերը տիկնոջ ոյժից շատ բարձր է: Նրա խաղից ստացվեց կարիկատուրա, որովհետեւ նա չունի ոչ արտաքին եւ ոչ արժանավայել ձեւեր այդ գերի համար, չենք խօսում անսամբի մասին, որը միշտ ծիծաղ է պատճառում սպիտակաշոր պիեսներում: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ պիեսին, տիկնոջ շատ աշխուժեղ փորձի չարածիքի դերը եւ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականների վրա: Թատրոնը համարեալ լինէր, եւ տիկնոջ մատուցին թանգագին ընծաներ եւ ծաղիկներ:

Ինչպէս հաղորդում են Պետերբուրգի լրագրիները, կառավարական շրջաններում հարց է բարձրացրած թոյլ տալու հոգեւոր օգնականներին ծառայելու երիտասարդներին մտնել զինուորական-բժշկական ակադեմիան:

Մեզ հաղորդում են, որ ամսին 22-ի երեկոյան ժամը եօթից անց, Շաղինովի քարավանատարայում տեղի ունեցաւ մի ցաւալի դէպք: Գարավանատարայում ապրող մշակների եւ նոյն տեղում աշխատող կոչակարների մէջ մի ջնջիկ պատահեց զինքնաշարժ, որ կարճ միջոցում սուր կերպարանք ստանալով, անմիջապէս փոխվեց տուր ու դմբոցի: Կոչակարներից մէկը, բարկութեան րօպէին, իսկոյն վերցրեց մօտիկ գամպող խառնուրդ կոչակարներին դանակը եւ վայրկեանապէս երկու վտանգաւոր եւ ծանր վէրքեր հասցրեց մշակներից երկուսին: Նրանցից մէկը, որ մի վաթսուս տարեկան ծերունի էր, վտանգաւոր վէրք ստացաւ ձախ ծրծի տակ, արտին մօտիկ: Վերաւորվածները անմիջապէս տարվեցին հիւանդանոց: Նրանք Հին-Նախիկեանցի պանդոխտներ էին եւ ունէին հայրենիքում աղքատ ընտանիքներ: Չարագործը անյայտացած է:

Ներքին գործերի բժշկական դէպարտամենտի կարգադրութեամբ՝ ատամնաբուժական ուսումնարանները մտնել թոյլ է տրվում այժմ, ի միջի այլոց, եւ այն անձանց, որոնք ունեն անակաւ ուսուցչի վկայական:

ՕԴԵԱՍԹԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղի աղքատաց հոգաբարձութիւնը պարտաւորում է տալ օտարական հայկական երեկոյթը: Ծանկանք աջողութիւն»:

ՄՕՍԿՎԱՍԹԻՑ մեզ գրում են. «Երեկոյեան

Ց-ին տեղին ազնուականների ժողովարանի մեծ եւ փոքր դահլիճներում օտարական հայկական երեկոյթ է կայանալու, ի նպատակ Մօսկվայի չունեւոր հայ տաւանողների: Այս տարվայ երեկոյթին, ինչպէս յայտնի է, մասնակցելու են առաջնակարգ գերաստանական ոյժեր»:

ԲԱՄԳԻՆԻՑ մեզ հաղորդում են. «Կիրակի, նոյեմբերի 18-ին, այստեղի հայոց եկեղեցում պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարվեց հայր Ղեւոնդ Արշակի համար: Եկեղեցին լի էր խառն բազմութեամբ. հոգեհանգիստից առաջ Բազում իբրեւ հիւր գամպող Բազրատ վարդապետ Վարդապետան մի քարոզ խօսեց եւ նկարագրեց հանգուցեալ Նահապետին իբրեւ գրական գործիչ, որ հարստացրեց հայ գրականութիւնը ամենաբարձր աշխատութիւններով: Հոգեհանգիստին ներկայ էր գործակալ Արաքի վարդապետ Ղազարեան եւ քահանայական ամբողջ դասը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

«Munch. Allg. Zeit.» լրագրի 4. Պոլիթիկայից հետադրում է նոյեմբերի 23-ից (10 նոյեմբերի): Կիրակի տեղեկութիւններ են ստացված Մուշի մէջ տեղի ունեցած անկարգութիւնների մասին: Գործի հանգամանքը հետեւեալն է: Մի քանի հայ աւագաններ տրեցին Վարդգի վանքին Մուշի մօտ եւ այնտեղից տեղեցին օտարափ տարածել ամբողջ շրջանի վրա: Հայ եպիսկոպոսն ինքն զիմեց օգնութեան իշխանութիւններին այն ժամանակ երբ աւագանները որպէս պատանդ տարան մօտ 60 կանանց եւ երեխաների: Զինուորների մի զորաբաժին գնաց վանքը, ուր կռիւ սկսվեց նրանց եւ աւագանների միջեւ, որի ժամանակ սպանվեցին մի ունեթիւօֆիցէր եւ մի զինուոր, նոյնպէս եւ երկու հայեր: Աւագանները փակվեցին վանքում եւ այնտեղից սկսեցին կրակել թափել թիւրքաց զօրքի վրա: Աւագանները անունն է Անդրանիկ: Աւագանները սարսափ է տարածում այդ ամբողջ տեղի վրա, կողոպտում է գիւղերը, իսկ ով մերժում է փող տալ—սպանում է: Ռուսաց եւ անգլիական հիւպատոսները գնացին անցիկ տեղը եւ ջնջեցին գործը համոզվեցին, որ ոչ թէ զինուորներն են կողոպտում եւ բռնութիւններ գործում, այլ իրանք հայերն էին կողոպտում իրանց հայրենակիցներին: Ռուսաց հիւպատոսը այդ բանի մասին տեղեկութիւն տուցե իշխանութիւններին: Անդրանիկի աւագանները մինչեւ վերջին ժամանակները գտնվում էր վանքում, բայց այս օրերս, ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, նա այնտեղից անհետացել է: Մուշ ուղարկված են մեծ օժանդակ զօրքը:

«Berliner Tageblatt» լրագրի հաղորդում է 4. Պոլիթիկայից հետադրում մասին հետեւեալը. «Ինչպէս եւ պէտք էր սպասուէր, ֆրանսիական դեսպան Կոնտոմարի մնալը 4. Պոլսում շատ կարճատեւ կը լինի: Նա կը հեռանա 4. Պոլսից դեկտեմբերի առաջին թիւերին: Նոյն լրագրի հաղորդում է, թէ Սամսոնից 4. Պոլիս հասած ուսական հիւպատոսի աւելում, Հայաստանի բոլոր հիւրերային շրջաններում լիակատար հանգստութիւն է տրուում եւ սուլթանի հրամանները, որոնցով պատկերվում է պաշտպանել հայերին զրգրել յարձակումներից, ճշտութեամբ կատարվում են թիւրքական իշխանութիւնների կողմից:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԻՆ

Մ Ա Ն Բ Ա Ն Կ Ա Բ

—Շատ աջող ցուցահանդէս է, գեղեցիկ, ամփոփ եւ զբաղիչ: Այսպէս ասում էր ինձ մի պարոն, որ ամբողջ երկու օր կովկասեան ցուցահանդէսում պտտել էր եւ ծանօթացել հանդէս բերած իրերի հետ: —Դուք արդեօք չէք չափազանցնում, նկատեցի ես: Ինձ յայտնի էին ցուցահանդէսի ունեցած միջանի թերութիւնները: —Ամենեւին ոչ, վրա բերեց նա. ես տեսել եմ ցուցահանդէսներ ուրիշ տեղերում, եւ պէտք է խոստովանեմ, որ Թիֆլիսի ցուցահանդէսը լաւերից մէկն է: —Ախորժելի է լսել այդ տեսնել կարծիքը, յայտնեցի ես. բայց անկասկած կարելի էր մեր ցուցահանդէսը աւելի լիակատար անել: —Այդ էլ յետոյ, նկատեց նա, մի ուրիշ անգամ. եղածը արդէն լաւ է: Նա մեր կովկասցիների սովորութիւնն է միշտ դժգոհ եւ բժախնդրել ինքն: Այդ խօսակցութիւնը տեղի ունէր հոկտեմբերի 1-ին: Ցուցահանդէսը իր ամենահոգեւոր շրջանում էր: Կային շատ այցելուներ: Երեկոյեան երկտարական լայնով մարդիկ զբոսնում էին կանաչազարդ ձմեռայիններում: Ընդհանուր տրամադրութիւնը լաւ էր, ցուցահանդէսի վարչութիւնը մեծ յոյսեր ունէր հասցնելի վերաբերութեամբ... Անցաւ այդ օրից երկար ժամանակ—մի ա-

միւս եւ քսան օր—փակվեց ցուցահանդէսը: Փակման օրը գնացել էր ցուցահանդէս մի անգամ էլ նրա վրա նայելու: Այնտեղ հանդիպեցի ի միջի այլոց նոյն պարոնին, որի խօսակցութիւնը վերեւ ձեռք հաղորդեցի:

Շատ անաջող ցուցահանդէս էր, ասաց նա մտալած դէմքով. շատ պակասութիւններ ունի եւ ամենեւին քրաւիչ չէ:

Սա ինչ հանելուկ է, մտածեցի ես: —Արդեօք ձեռնից եմ լսում այդ խօսքերը, հարցրի ես:

—Այո, ինձից, պատասխանեց նա: —Չարմատալի է, նկատեցի ես:

—Ինչո՞ւ, բանկվեց նա, ինչն է զարմանալի. միթէ սպասում էիք, որ ես գովեմ եւ փառաբանեմ այն, ինչ որ ամենեւին փառաբանելու արժանի չէ:

—Բայց համեմատելով ուրիշ ցուցահանդէսներին հետ... —Այդ էր պակաս, խօսեց կտրեց պարոնը, որ համեմատեց ուրիշ ցուցահանդէսների հետ: Ես ցուցահանդէսներ չառ եմ տեսել. ներքեւք, գիտեմ գնահատել: Սա ինչ ցուցահանդէս է, որ յանդիման համեմատութեան մասին երազելու:

—Ինչո՞ւ եւ պակասութիւնը, հարցրի ես: —Ամեն բանում, վրա բերեց նա: Պէտք է խոստովանել, որ մեր կովկասցիների թուլութիւնն է միշտ գովել իրանց ունեցածը: Երեւի դուք վերաւորվում էք, որ ես խոսել չեմ ծըխում...

—Ի՞նչ եւ ձեռք հանաւում, նկատեցի ես. ձեռք էք խրատներ կարգում եւ վերաւորում:

—Պարոն լայն բացեց իր շեշտը եւ նայեց ինձ վրա հարցական հայեացքով:

—Ես ձեռք չեմ հանաւում, յայտնեց նա բարկացած ոտով:

Ես իրեցրի նրան իր խօսքերը, որ ինձ ասել էր առաջին հանդիպումի ժամանակ: Նա փոքր ինչ չուարվեց, բայց չուս սթափվեց:

—Միթէ ես գիտէի այն ժամանակ, պատասխանեց նա, որ ամեն բան ծուռ կը դնայ, եւ այսօրվան օրը ցուցահանդէսը 25,000 բուրի վնաս կուսնանք:

—Լաւ, դա ինչ կապ ունի հանդէս դրված իրերի լաւ կամ վատ լինելու հետ, նկատեցի ես. միթէ չէր կարող լաւ ցուցահանդէսը ահագին ծախքեր կանել, իսկ աւելի վատ ցուցահանդէսը ոչ մի դէպքում չը տալ:

—Ե՛հ, մի բանի լազարի կորչում է, երբ վերջում տիրութիւն է բերում, չեչացեց նա. ինչ կանեմ այն ուրախ ինչո՞ւր, որից յետոյ պարտեմ մէջ պէտք է լինեմ երկար ժամանակ... —Դա ուրիշ բան է, առարկեցի ես, ցուցահանդէսը կրթական նշանակութիւն ուրիշ բան: Պէտք է չը չիփթել միմեանց հետ:

—Պարոն չը համոզվեց: Նա իր լօգիկան ունէր:

Անցաւ օրը փողոցում ինձ կանգնեցրեց Բագրի եղած մի պարոն եւ չափազանց սիրալի կերպով, քաղաքավարութեամբ ու նոյն-իսկ ակնածութեամբ սկսեց խօսել ինձ հետ զանազան առարկաների, եւ որ ինձ համար աւելի զարմանալի էր՝ հասարակական եւ գրական հարցերի մասին:

—Ինչ զարմանալու բան կայ, կը հարցնեք դուք:

Ինքն ըստ ինքեան, ի հարկէ, ոչինչ զարմանալու բան չը կայ. բայց փոքր ինչ ինձ լսեցէք, յետոյ դատեցէք:

Այդ պարոնի հետ ես ծանօթ եմ ուղիղ տասն եւ մէկ տարի: Դա մի անձն էր, որ իսկապէս հետաքրքրվում էր հասարակական հարցերով: Նա երբեք մասնակցում էր ընտրողական գործերում: Նա ուժեղ, ներգործական եւ ազդող անձնաւորութիւն չէր: Նա համեմատ մի մարդ էր, որ իր պարտքն էր համարում ողջունել հասարակական եւ գրական համայնքի երեկոյթներ: Ես մի հաճութիւն էի զգում նրան հանդիպելուց: Նրա մէջ արձագանք էին գրտնում օրվայ հարցերը: Նա լաւ ըմբերող էր, համեմատ քաղաքացի եւ ջերմ կովկասցի:

Եթե տարի արանից առաջ նա թողնէ Թիֆլիսը եւ գնաց Բագնու պաշտօնով: Այնտեղ նա սկսեց պարապվել եւ մասնաւոր գործերով, նաւթային ձեռնարկութիւններով: Ես նրան այլ եւս չէի հանդիպում: Մենք բաժանվել էինք միմեանցից լաւ յիշողութիւններով:

Ես կարծիք մի օր, երկու տարի արանից առաջ նրան հանդիպում եմ Գործկենտրոն պրօսպեկտում:

Ես նրան բարեկեցի ջերմութեամբ: Նա պատասխանեց շատ զգուշով կերպով:

—Երեւի ինձ չը ճանաչեցիք, հարցի ես, նայելով նրա սառն դէմքին:

—Ո՛չ, ինչպէս չէ, ճանաչեցի. միթէ կարելի էր մոռանալ, պատասխանեց նա պաշտօնական ոճով:

Ես ենթադրեցի, որ նա սաստիկ մտաւտանջ եւ զբաղված է իր հոգեւորով:

—Ինչպէս են ձեր գործերը, հարցրի ես: —Շատ լաւ են. եկել եմ մի երկու շաբաթ հանգստանալու, թատրոն տեսնելու եւ զբոսնելու:

—Պարոն պաշտօնական ձեւը դուրս եկաւ բոլորովին ուրիշ բան: Նա մի առանձին վիճակութիւն էր ուզում տալ իրան եւ իր խօսակցութեան:

—Ես ձեռք ինչեւ եմ, ասացի նրան, իբրեւ մի մարդու, որ արձագանք էր լինում օրվայ հասարակական հարցերին:

—Մանկութիւնը անցաւ, վրա բերեց նա սառն ոգով. այժմ գործով եմ զբաղվել: Ես, ներքեւք, լրագրիները այժմ շատ ուշուշ եմ կարդում. անհիմն բաներ շատ են գրում. պէտք է փոխեք ձեր գրիչը. մարդ կայ, պատիւ կայ, հանաք բազար չէ... —Ես բարկացայ: Ինձ համար պարզվել էր, որ մի փոփոխութիւն է կատարվել այդ մարդու մէջ: Պատասխանեցի նրան մի քանի կծու խօսքերով եւ հեռացայ:

Այնուհետեւ հանդիպելուց կամ ամենեւին դուրս չէինք տալիս միմեանց, կամ շատ սառն կերպով:

Յետոյ ես իմացայ, որ պարոնը բաւական հարստացել է, փող է ձեռք գցել, պատել է իրան չքերութեամբ եւ համարում է իրան հասած երկրային երջանկութեան:

«Այժմ նա խելօք է, ինչը կարող է խրատներ տալ ուրիշներին, թէ ինչպէս պէտք է դատել, խօսել եւ գրել»:

Մոռացայ նրան եւ հանցի նրան իմ յիշողութիւնից:

Այդ էր անա պատճառը, որ ինձ շատ զարմացրեց, երբ նա անցաւ օրը չափազանց սիրալի կերպով ինձ մօտեցաւ եւ սկսեց այնպիսի բաներից խօսել, որոնց մասին նա նախորդ հանդիպումի ժամանակ ասել էր, թէ մանկութեան բաներ են:

Ես շատ սառն էի: —Դի ներդանք ինձ վրա, ասաց նա. ես մեղաւոր եմ. ես չիմարացել էի, անցաւ անգամ կարծեմ ձեռք վերաւորեցի...

Պատասխանեցի չը կպաւ, չը տաքացաւ: Մենք բաժանվեցինք:

—Ինչ է պատահել այս մարդուն, սա ինչ հանելուկ է, հարցրի ես մեր ընդհանուր մի ծանօթից:

—Ահա ինչ, պատասխանեց նա. այժմ դրա բաները բուրդ են. ամեն բան կորցրել է, այժմ եկել է այստեղ մի գործով զբաղվելու: Այժմ նորից փոխվել է, առաջվայ գառն է դարձել: Այստեղ հանելուկ չը կայ. մշտական երեկոյթի նոր կրկնութիւնն է:

Վրձին

ՄՇԱԿԻ ՀՆՈԱԳԻՐՆԵՐ

ԲՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 նոյեմբերի

ՎԱՐՇԱՎԱ, Նոր տարուց կը բացվեն դպրոցական խնայողական գանձարաններ:

Վարշավա-Կոնիշան երկաթուղու վրա աշխատանքները այնքան են առաջ գնացել, որ աշխատանքի մասնագետները միջնորդում է ժամանակաւոր երթեւեկութիւն բաց անելու մասին յուլիսի 1-ից (?), Վարշավա—Լոզձ բաժնում:

Տիւրքի, Ձիւնառատ ձմեռ է. եղանակը ընդհանրապէս տաք է. ցուրտը հազիւ է հասնում 10—15 աստիճանի:

ԼՕՆԴՆՈՆ, «Daily Express»-ին հաղորդում են Բօմբէյից, թէ մի մեծ նաւ, որ Հօտից ուղևորներ էր տանում Ս. Ֆրանցիսկոս Գառաիէի գերեզմանին, նոյեմբերի 21-ին, ավից 50 եւրոյ հետո՝ ծովի յատակը գնաց: 150 ուղևոր խեղդվեցին:

ԲԵՐԼԻՆ, Մարկիզ Իտօ երէկ Պետերբուրգի դուրս եկաւ այտեղ գալու:

ԲԵՐԼԻՆ, «Norddeutsche Zeitung» հաղորդում է, որ մարկիզ Իտօ, որ այտեղ եկաւ արտաքին գործերի միջնորդութեան նախկին փոխ-նախագահ՝ Տուզուկիի ուղեկցութեամբ, այսօր այցելութիւն արու առաջադիւրեւար Բրիտանիային, Տուզուկիի եւ Բերլինի եւապօսական դեսպանի ուղեկցութեամբ:

24 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, Նոյեմբերի 26-ին մեծ նաւատակ եւ յաղթող Գէորգի մօնի օրը հանդիսաւոր ընդունելութիւն կը լինի Ձմեռվայ պալատում:

Բարձրագոյն հրովարտակ: Սուլթանի մօտ լիազօր դեսպան Ձինովկին, նրա ծառայութեան յիմնադրական առիթով, շնորհված է Վլադիմիր չքանչաւ առաջին աստիճանի:

Կայսերական պալատի միջնորդը, Պետերբուրգ վերադառնալով՝ պաշտօնավարութիւնը ստանձնեց:

Թագաւոր Կայսր Բարձրագոյն բարեհաճեց՝ Յինլանդայի Նիկոլայ արքեպիսկոպոսին եւ Պերմի Պետր ու Սիմեոնի Նիկոլայը եպիսկոպոսներին արձակել զէպի իրանց թիւերը:

Թագաւոր Կայսր բարեհաճեց Պետերբուրգ կոչել, արքայաւ սինդուս գանվելու համար, Կիեվի Թէօֆիլտս եւ Մօսկվայի Վլադիմիր միտրօպոլիտներին, Կազանի Արքեպիսկոպոսին եւ իր կուսակի Տիմօն արքեպիսկոպոսներին եւ Պօլցիկի Տիմօն եպիսկոպոսին:

ԿԵՆԱՍՏԱ, Նոյեմբերի կէսին վերանորոգվեց հեռագրի գործունեութիւնը Կեախտայի եւ Պերմի մէջ: Զիւնառատ ձմեռ է. ցուրտը հասնում է 20 աստիճանի:

